

ARÁBIAI LAWRENCE

– szabadságharcos vagy áruló?

Thomas Edward Lawrence az 1916-ban kitört arab felkelés egyik fontos szereplőjeként vált közismerté. A harcokban mutatott kiváló katonai képességei ugyanis rangot és elismerést hoztak a számára. A háború utáni éveit mégis megtörve, a nyilvánosságtól visszavonultan élte. Egyetlen szenvedélye a gyorsaság volt, mely végül a veszét okozta. Tetteit azonban nem feledte az utókor. Ám míg egyesek egy szabadságharcost látnak benne, addig mások árulóként tekintenek rá.

Szerző: Fazakas László

Thomas Edward Lawrence 1888. augusztus 16-án született Walesben. Szülei – vallássosságuk ellenére – nem voltak házasok, ezért törvénytelen gyermekként jött a világra. A merev viktoriánus kori Angliában ez igencsak botrányos volt, ezért a család mindent megtett annak érdekében, hogy erre sose derüljön fény. A titok hosszú ideig Lawrence előtt is rejtve maradt, ám amikor rájött, vagy legalábbis megsejtette az igazságot, egy világ omlott össze benne. Magányos és befelé forduló személyiséggé vált, aki folyton attól rettegett, hogy törvénytelen származása kitudódik, és örökös kirekesztettségben lesz része. A szégyennel és félelemmel teli érzés egész életében elkísérte.

Lawrence édesapja, aki egy középnemesi család sarja volt, szép hasznot hajtó befektetésekkel rendelkezett, amelynek köszönhetően a család állandó jövedelme biztosítva volt. Bár olykor akadtak kisebb családi konfliktusok, Lawrence és négy testvére gyermekkorát többnyire nyugodt és stabil környezet jellemezte. A család 1896-ban Oxfordba költözött, Lawrence-t pedig beírták a helyi fiúiskolába. A tanulás azonban egyáltalán nem foglalkoztatta, ezért meglehetősen gyenge tanulmányi eredményt produ-

kált. Gimnáziumi éveit „nyomorúságos, fáradtságos, elfecsérelt időszakként” jellemezte. 1907-től az Oxfordi Egyetem Jézus Kollégiumának lett a hallgatója, ahol történelmet tanult. Leginkább a középkor és a keresztes erődítmények érdekelték. Szakdolgozatát is – melynek címe: *The Influence of the Crusades on European Military Architecture to the End of the 12th Century* – e témában írta. Az egyetemet 1910-ben, kiváló eredményekkel végezte. Ezután posztgraduális ösztöndíjasként a Magdalen Kollégiumba került, ám itteni tanulmányait külső okok miatt nem fejezte be.

Lawrence mindössze 165 centiméteres magassággal rendelkezett. Igaz, a korabeli átlagmagasságtól ez alig 5 centivel maradt el, mégis úgy vélte, hogy az ebből származó esetleges hátrányokat tudatos testépítéssel kiegyenlítheti. Az egészséges életmód amúgy is központi szerepet játszott Lawrence életében: vegetáriánusként állati eredetű ételeket nem fogyasztott, az alkoholt és a dohányt pedig messziről kerülte. Emellett rendszeresen úszott és kerékpározott. A kiegyensúlyozott életmód, valamint a kitartó edzések szívós és atletikus alkattá formálták. Alacsony termete mégsem hagyta nyugodni. Életrajzírója, Jeremy Wilson szerint ez nagyban befolyásolta Lawrence személyiségét. Eltökéltsége, története, fokozott bizonyítási vágya, valamint excentrikus és figyelemfelkeltő megjelenése, ha nem is tel-

A kiegyensúlyozott életmód, valamint a kitartó edzések szívós és atletikus alkattá formálták.

gettyimages®
Bettmann

jes egészében, de részben mindenképp az alacsonyágából eredeztethető.

A régmúlt bővületében

A kalandok és felfedezések iránti szenvedélye már gyerekkorában meghatározta jellemét. Kalandvágyát valószínűleg az apjától örökölte, bár ebben az is közrejátszott, hogy a család folyton úton volt, és egyik helyről a másikra költözött. Miután Oxfordban hosszabb időre letelepedtek, a lovagregényeket faló ifjú elhatározta, hogy felkutatja a vidéket. Egy barátjával elhagyatott temetőekben és romos épületekben keresték a lovagi kultúra nyomait. Később telhetetlen kíváncsiságát az oxfordi csatornahálózatban folytatott amatőr ásásokkal próbálta csillapítani. Kutakodása nem maradt eredménytelen, sokak meglepetésére értékes középkori kerámiákra bukkant, melyeket a híres oxfordi Ashmolean Múzeumnak adományozott.

Leonard Woolley brit régész (jobbra) és Thomas Edward Lawrence egy hittita bazalt domborművel Carchemish ősi városában, Törökországban, 1913-ban

Lawrence-t kifejezetten taszította a korabeli angol társadalmat – főleg az arisztokráciát és a polgári középosztályt – meghatározó tekintélyelvű, vallásos és konzervatív szemléletmód.

1907-ben franciaországi tanulmányútra ment. Utazásának fókuszában a középkori francia kastélyok álltak, melyekről képeket, illetve fotókat gyűjtött. A következő évben ismét átkelt a csatornán, hogy a régmúlt erődítményeit kutassa. Különösen az Oroszlánszívű Richárd által építtetett gaillard kastély nyűgözte le. Lawrence arra volt kíváncsi, hogy az építők vajon honnan inspirálódtak. Feltételezései szerint a kastély szerkezete a keresztes lovagok által épített közel-keleti

erődítményeket utánozta. Hogy tézisét bebizonyítsa, a Közel-Keletre utazott.

A Palesztinában, illetve Szíriában tett utazásai teljesen ámulatba ejtették az ifjú kutatót. A régió tele volt a keresztes időkől fennmaradt kastélyokkal és erődítményekkel. Lawrence derűsnek és felszabadultnak érezte magát ebben a környezetben. Az egyik levelében azt írta, hogy a középkori várak tanulmányozása segített kiszakadni a merev

társadalmi keretekből. Lawrence-t ugyanis kifejezetten taszította a korabeli angol társadalmat – főleg az arisztokráciát és a polgári középosztályt – meghatározó tekintélyelvű, vallásos és konzervatív szemléletmód. Nyilván ebben közrejátszott az a tudat, hogy ez a társadalom soha sem fogadná be törvénytelen származása miatt. Lawrence az autoritást sem viselte valami jól. Ez később, a katonai szolgálat alatt okozott kellemtelenségeket a számára.

Régészeti kalandok

A következő években, D. G. Hogarth közbenjárása révén újfent sikerült eljutnia a közel-keleti régióba, ezúttal azonban a Karkemist feltáró régészeti ásatásra került. Itt nemcsak az ókori hettiták anyagi kultúrájába sikerült mélyebben belelátania, hanem egyúttal az arabok világát is egyre jobban kiismerte. Ebben nagy segítségére volt, hogy az arabnyelv-tudását ez időre sikerült tökéletesítenie. Lawrence úgy gondolta, hogy a bigott angol társadalom sokat tanulhatna az arab paraszti élet egyszerűségéből, idealizmusa azonban nem tartott sokáig, és véleménye az első világháború alatt megváltozott.

Lawrence azon túlmenően, hogy az ásatások során előkerült tárgyakat leltározta, a helyi arab munkaerő toborzását és szervezését is koordinálta. Már ekkor megmutatkoztak kiváló vezetői képességei, melyek révén könnyedén tudta irányítani és motiválni a munkálatokat végző helyieket.

Az ásatások során számos híres régésszel és utazóval ismerkedett meg. Többek között ekkor találkozott először Gertrude Bell-lel, a híres utazóval és arabszakértővel, és szintén ekkor kötött barátságot Leonard Woolley brit régésszel, aki a mezopotámiai Ur városának archeológiai feltárásával vált ismertté.

A kettejük, mármint Lawrence és Woolley közel-keleti kalandjai hamarosan más utakra terelődtek. 1914 elején a brit hadsereg egy oszmán támadástól tartva azzal bízta meg őket, hogy menjenek a Negev-sivatagba, és a régészeti ásatások leple alatt térképezzék fel a régiót. Főképp az átjárókat, útvonalakat és a vidék vízellátását kellett felderítsék. Az akció remekül sikerült, a törökök nem fogtak gyanút.

A közel-keleti katlan

1914 júliusában kitört az első világháború. Lawrence-t, figyelembe véve kiváló nyelvtudását és terepismeretét, az Egyiptomi Expedíciós Haderők Arab Hivatalához osztották be, mely gyakorlatilag egy katonai hírszerzéssel foglalkozó egység

volt. Itt többnyire unalmas munkát végzett. Felügyelte a térképek készítését, összegző jelentéseket írt, foglyokat hallgatott ki. Mindeközben közelről figyelte az Oszmán Birodalom közel-keleti területeinek helyzetét, mely egy feszültségekkel teli, rendkívül összetett és bonyolult politikai, etnikai sajátosságokkal rendelkező térség volt. Egy igazi forrongó katlan.

Az oszmánok uralma alatt élő arabok körében gyorsan terjedtek a nacionalista eszmék, és egy független, egységes arab királyság létrehozásáról álmodtak. A britek készségesen támogatták az arabok függetlenségi törekvéseit, hiszen ezzel megakadályozhatták az Oszmán Birodalom hódító ambícióit, melynek esetleges célpontjai között a Szuézi-csatorna is szerepelt. Ennek megfelelően a britek tárgyalásokat kezdeményeztek Husszein bin Alival, az akkori mekkai emírral, aki hajlandó volt az oszmánok ellen küzdeni, de cserébe két fontos tartományt, Szíriát és Mezopotámiát is az újonnan megalakuló arab királyságba kívánta tagolni. Ez azonban erősen ütközött a franciák elképzeléseivel, akik szintén igényt tartottak Szíriára.

A tárgyalások emiatt meglehetősen lassan haladtak, mindeközben az emír türelmetlenül várta a britek állásfoglalását, akik ekkorra már igen szorult helyzetbe kerültek Gallipoli, valamint az ostromlott Kut városának elvesztése miatt. Ez utóbbi különösen súlyos csapásként érte a briteket. Egyes történészek szerint a szövetséges haderők egyik legcsúfosabb közel-keleti veresége volt. Végül a brit egyiptomi főbiztossal, Sir Henry McMahonnal folytatott levelezések során sikerült megállapodni, és a britek kisebb változtatásokkal ugyan, de elfogadták az emír területi követeléseit. Ám az arab törzsek képtelenek voltak hatékonyan felvenni a harcot az oszmánokkal. Elavult fegyverzetük és szervezetlenségük folytán a küzdelem kifulladásra vezetett. Ez azonban meghozta Lawrence számára a nagy esélyt, hogy végre terepen és a harcokban bizonyítson. Erre azért is vágyott nagyon, mert a nyugati fronton két testvére életét veszítette, Lawrence pedig iszonyatosan szégyellte magát, amiért egy biztonságos irodában töltötte napjait.

Arábiai Lawrence

Az arab törzsek szervezetlen és erőtlenné válását mihamarabb fel kellett élesíteni. Így Lawrence mint összekötő és hírszerző tiszt a hásemita törzshöz került, ahol közvetlenül Fejzál herceg – a mekkai emír harmadik fia – alatt szolgált. A herceg és a katona hamar barátságot kötöttek, így amikor Lawrence-t visszarendelték

Kairóba, Fejzál azonnal közbelépett, és kérvényezte további maradását. Bár manapság szokás azt hinni, hogy az araboknál csak Lawrence képviselte az antanthatalmokat, valójában több tucat brit és francia katonai tanácsadó segítette a felkelést. Például a korábban említett Gertrude Bell is az Arab Hivatalhoz volt beosztva, ahol igencsak nagy hasznát vették az arab világról szerzett ismereteinek.

A kezdeti sikeres akcióknak köszönhetően Lawrence egyre nagyobb tiszteletre tett szert az arabok körében. Fejzál herceg megbecsülésük jeleként egy fehér színű törzsi ruhát ajándékozott Lawrence-nek, aki ezután többnyire már csak ebben mutatkozott. Az iránta érzet tiszteletnek azonban ára volt. Egy alkalommal például amikor az arab törzsek között viszály kelet-

*Fejzál herceg
küldötteivel
és tanácsadóival,
valamint
Lawrence-szel
a versailles-i
békekonferen-
cián, 1919. január
22-én*

**Lawrence emlékezete
elégge ellentmondásos.
Európában – talán a franciákat
leszámítva – inkább pozitív
figuraként jelenik meg,
míg az arabok közösséges
árulónak tartják.**

kezett, Lawrence-t kérték meg, hogy tegyen igazságot. Ám az igazságszolgáltatás egy ember életét követelte. Lawrence-nek ugyanis az egyik törzs gyilkossággal vádolt tagjával kellett végeznie. Bár ez lelkileg megviselte, a nagyobb célt szolgálva nem volt választási lehetősége.

Mivel nyílt csatában az arabok nem tudtak volna győzedelmeskedni, ezért más módszerekhez

kellett folyamodniuk. Szerencsénkükre Lawrence kitűnő stratégiának bizonyult, és szinte tökélyre fejlesztette a sivatagi gerilla-hadviselést. Gyorsan mozgó csapataival ott csaptak le, ahol az oszmánoknak a legjobban fájt: az infrastruktúra-hálózatukat tették tönkre. Hidakat, vasutakat és kommunikációs vonalakat robbantottak, ezzel gyakorlatilag hónapokig megbénítva a törökök utánpótlását és

az információ áramlását, valamint arra kényszerítve őket, hogy jelentős csapatokat állomásoztassanak ezek védelme érdekében.

Mindazonáltal az arab törzsek egyik legnagyobb győzelme csak ezután következett. 1917. július 6-án mintegy 5000 arab hirtelen és meglepetés-szerűen megtámadta a vörös-tengeri kikötővárost, Akabát. Az alig 300 főt számláló védősereg hamar feladta a küzdelmet. Itt lényeges kiemelni, hogy a sikeres támadás megszervezésében nagy segítséget jelentettek a Gertrude Belltől szerzett információk.

Akaba bevétele roppant fontos győzelem volt, hiszen a brit királyi flotta ezen keresztül nagy mennyiségű hadianyagot, felszerelést és egyéb utánpótlási eszközöket tudott partra tenni. Ez stratégiai szempontból megváltoztatta a további harcok kimenetelét, és a brit reguláris hadsereg, valamint az arab felkelők gyors előretörését segítette. A heves támadások az oszmánokat folyamatos visszavonulásra kényszerítették. Hamarosan Jeruzsálem, a három világvallás szent városa is elesett, és kitérült a kapu Damaszkusz, az arab világ szellemi és kulturális központja felé. Az arab törzsi vezetők körében győzelmi han-

**A Mezopotámiai
Bizottság
tagjai, köztük
Gertrude Bell,
Lawrence
és Winston
Churchill**

gulat lett úrrá, ám Lawrence-t más érzések kerítették hatalmukba. Ekkorra valószínűleg már ismerte az 1916-ban megkötött Sykes-Picot-egyezmény tartalmát, mely szerint Palesztinát, Szíriát és Mezopotámiát a britek és a franciák egymás között osztják fel. Tehát az arab királyság nem úgy valósul meg, ahogy azt McMahon ígérte az emírnek 1916 elején.

Lawrence, hazája iránti lojalitásból, valamint a háborús érdekeket helyezve előtérbe, Fejszálék-nak nem szólt az egyezményről, a harcoknak ugyanis folytatódniuk kellett. Emiatt természetesen azt érezte, hogy gátlástalanul kihasználja az arabok szabadságvágyát, és barátját, Fejszál herceget elárulja. A keserves érzés folytán öngyilkos gondolatok keringtek a fejében. Talán ez lehetett az oka annak, hogy Lawrence igencsak felelőtlen és vakmerő akcióra szánta rá magát, hiszen úgy döntött, hogy egymaga indul Dara (egy Damaszkusztól nagyjából 90 kilométerre délre fekvő város) felderítésére, mely során török fogságba került. Szerencséjére az oszmán tisztek nem ismerték fel, hogy kit kaparintottak meg, ám Lawrence-t így is brutálisan megkínózták, sőt szexuálisan is bántalmazták. Végül aztán sikerült

fogvatartóitól megszöknie. A szökésének története azonban zavaros és homályos: állítólag az egyik börtönőr nyitva hagyta a cella ajtaját.

A sokéves háborúskodás és a darai emlékek megkeményítették Lawrence lelkét. Ez a tafasi mészárlás során meg is mutatkozott, amikor Lawrence parancsára – vagy hallgatólagos beleegyezésével – az arabok kivégezték a foglyul ejtett oszmán harcosokat, akik között valószínűleg német katonák is voltak. A kegyetlen tettet a bosszú vezérelte, mivel korábban az oszmánok lemészárolták az egyik arab falu lakosságát. Lawrence könyvében azt írja, hogy a sok öldökléstől teljesen elvesztették a tisztán látásukat. Bár a történet részletei nem ismertek pontosan, sokan úgy tartják, hogy Lawrence, ha nem is közvetlenül, de közvetve mindenképpen részese volt a vérengzéseknek.

A sikeres Megiddó-hadművelet után, mely során a britek elfoglalták Haifát, és Samaknál, Saronnál és Náblusznál legyőzték az oszmán–német erőket, már csak Damaszkusz maradt hátra. Az arab törzsi vezetők lelkiállapotát azonban már nem jel-

lemezte az örömteli hangulat. Ennek oka, hogy az időközben hatalomra kerülő bolsevikok a Pravda és Izvesztija napilapokban nyilvánosságra hozták a Sykes–Picot-egyezmény részleteit.

A háború utáni évek

Az egyezmény kiszivárgása mély csalódottságot okozott az arabok körében, akiknek a Lawrence-be vetett bizalmuk is megingott. Ugyan Lawrence – mint tanácsadó – elkísérte Fejszált a Versailles-ban összeülő béketárgyalásokra, ám barátságuk hamarosan véget ért. A tárgyalások során az arab delegáció tagjai nem kaptak szót, csak mint statiszták voltak jelen. A britek és a franciák felosztották maguk között a Közel-Keletet, és ezzel az arab függetlenségi törekvések ügyét lezárták.

Lawrence roppant dühös volt. Bár a nagyhatalmi döntések ellen semmit sem tehetett, mégis magát hibáztatta. Legbelül úgy érezte, hogy a becsületét végleg elvesztette. Tiltakozása jeléül a kitüntetéseit, köztük a király által felajánlott lovagi címet, sorra visszautasította. Ugyanakkor

Thomas Edward Lawrence (balra) és Lowell Thomas amerikai haditudósító. Thomas volt az egyik első újságíró, aki nyilvánosságra hozta Lawrence hőstetteit

szaktudása meglehetősen értékes volt, ezért rövid ideig a Winston Churchill által vezetett Gyarmati Hivatal munkatársa lett. Az irodai munka azonban nem volt ínyére, így pilótának jelentkezett, de elutasították. Kis időre harckocsizóknak állt, hogy aztán újra kérje felvételét a Brit Királyi Légierőhöz, melyet ezúttal meg is kapott. Lawrence mindig is imádta a gyorsaságot, gyakorlatilag ez volt az egyik oka annak, hogy pilóta akart lenni. A légierő egy indiai támaszpontra küldte, ahonnan 1928-ban tért vissza. Ezekben az években írta meg háborús visszaemlékezését, melynek címe: A bölcsesség hét pillére. A fiktív és valós dolgokat összekeverő mű igencsak népszerű olvasmánnyá vált, és sok, máig tisztázatlan kérdést is felvetett.

Lawrence korabeli hírnevét azonban nem a könyvének, hanem egy Lowell Thomas nevű amerikai haditudósítónak köszönhetette, aki 1918-ban Jeruzsálemben utazva felvételeket készített róla. Thomas hazájába visszatérve előadásokat tartott a közel-keleti helyzetről, melynek középpontjában a szabadságharcos Arabiai Lawrence állt. Lawrence – bár az elején nem volt ellenére – nem feltétlenül örvendett a hirtelen jött népszerűségnek, hétköznapijait a nyilvánosságtól távol, álnéven élte tovább, a légierőhöz is T. E. Shaw álnéven vették fel.

A gyorsaság iránti szenvedélye a leszerelést követően sem csillapodott, ezért nagy sebességű motorkerékpárokkal száguldozott. Állítólag idegei ekkorra már jelentős mértékben károsodtak, és a gyorsaság volt az egyetlen mód, amellyel valamilyen szinten újjáélesztette érzéseit. Végül egy kellemes, a motorozásra kiváló alkalmul szolgáló májusi napon Lawrence felült egy Brough Superior SS100-ra, és szokásos örült száguldásába kezdett. Ezúttal azonban a rohamtempónak tragikus vége lett. T. E. Lawrence súlyos balesetet szenvedett, és hatnapi kórházi ápolást követően 1935. május 19-én elhunyt.

Szexuális irányultsága

A kérdés, mely talán mindennél jobban érdekli mindenkit: melyik nemhez vonzódott Lawrence? A témáról nagyon hosszasan, nagyon sok mindent lehetne mondani, de a kérdésre nincs egyértelmű válasz. Az elmúlt 70-80 évben rengetegen vállalkoztak arra, hogy megfejtsék Lawrence szexuális irányultságának titkát, ám idáig ez senkinek sem sikerült. Egyszerűen azért nem, mert nincsenek konkrét, erre utaló források, és a legtöbben csak apró, könnyen félreértelmezhető jelekből próbáltak valamilyen teóriát összerakni. Így hát pusztán feltételezések vannak, melyek

Brit napilap, amely címlapján számol be Arabiai Lawrence 1935. május 19-én bekövetkezett haláláról

szerint Lawrence homoszexuális vagy aszexuális lehetett. Tény, hogy Lawrence is tett azért, hogy ez a kérdés oly sokak kíváncsiságát, érdeklődését felkeltse. A bölcsesség hét pillére című könyvét ugyanis egy bizonyos S. A.-nak dedikálta, amely monogramról egyesek úgy vélik, hogy a kárkemi ásatásokban részt vevő Selim Ahmedet takarja. Mindezek mellett olyan információk is szárnyra kaptak, miszerint Lawrence mazochista volt, és időnként férfiakkal fizetett azért, hogy ostorral verjék. Ennek hátterében vagy a darai fogságban elszenvedett trauma, vagy pedig gyerekkori bántalmazások állhattak. A híres amerikai pszichiáter, John E. Mack – aki könyvet írt Lawrence-ről – ez utóbbi mellett érvelt.

Emlékezete

T. E. Lawrence emlékezete eléggé ellentmondásos. Európában – talán a franciákat leszámítva – és az angolszász világban inkább pozitív figuraként jelenik meg, míg az araboknál – már ahol egyáltalán ismerik, neve ugyanis a Közel-Keleten messze nem annyira közsímt – közönséges ámulónak tartják. Bár azt hozzá kell tenni, hogy az arabok már a Sykes–Picot-egyezmény nyilvánosságra kerülése után nehezteltek Lawrence-re, a teljes ellene fordulást Izrael állam létrejötte hozta meg. Persze felvetődik a kérdés, hogy mi köze mindehhez Lawrence-nek, hiszen Izrael

függetlenségének kikiáltásakor már több mint 13 éve halott volt. Az ok azonban az egyszerű narratívában és a bűnbakkeresésben rejlnek. A britek és arabok közötti kapcsolatok – a Sykes–Picot-egyezmény és a Balfour-nyilatkozat óta – folyamatosan rosszak voltak, ám az 1948-as események a viszony teljes elmérgesedéséhez vezettek. Ekkor Lawrence az angol árulás és fondorlatosság szimbólumává vált. E tekintetben nyilván nem lehet általánosítani, és bizonyára vannak, akik szemében Lawrence nem volt áruló. Ugyanakkor, a Nyugattal ellentétben, a Közel-Keleten élőket Lawrence nem igazán foglalkoztatja, és napjainkra neve szinte teljesen feledésbe merült.

Lawrence-t a franciák sem szívtelték, mivel a háború után erős propagandát folytatott annak érdekében, hogy a szíriai területeken élő arabok önrendelkezést kapjanak. Ez rettentően bosszantotta a franciákat, akik úgy gondolták, Lawrence mindezt frankofób indíttatásból teszi. Természetesen Lawrence nem volt frankofób, és a Szíriával kapcsolatos álláspontját valóban az arabok önrendelkezési joga miatt hangoztatta. Ám ez akkoriban nem volt ennyire egyértelmű. Sőt, egy

A brit hadsereg tisztje, Arábiai Lawrence, a Sínai-félsziget, a palesztinai hadjárat és az oszmán török uralom elleni arab felkelés idején játszott összekötő szerepet

imperialista nézeteket valló Richard Aldington nevű angol író, aki nagy franciabarát hírében állt, 1955-ben egy rendkívül agresszív hangnemben írt könyvet jelentetett meg Lawrence-ról.

A könyvben támadta Lawrence személyiségét, képességeit, teljesítményét és szavahihetőségét. Felfedte születésének törvénytelen mivoltát, és homoszexuálisnak nevezte. Ezeken felháborodva Lawrence néhány barátja ellenkampányba kezdett, melynek következtében Aldington könyve nagyon rossz kritikákat kapott. Mindazonáltal a későbbiekben több kutató, köztük Fred D. Crawford, aki könyvet is írt a témában, elismerte, hogy az erőszakos hangnem ellenére Aldington könyvében vannak igazságok. Lawrence olykor tényleg túldimenzionálta a maga szerepét, és sokat tett annak érdekében, hogy az utókor szemében tevékenysége legendássá váljon. Ettől függetlenül senki nem vitatja kiváló katonai teljesítményét, mely nagyban segítette az Oszmán Birodalom ellen folytatott hadjáratot.

Richard Aldington könyve David Lean rendezőt sem befolyásolta, aki nagy költségvetésű filmet forgatott a kalandor életéről Arábiai Lawrence címmel. Az epikus történelmi drámában olyan sztárok szerepeltek, mint Peter O'Toole, Omar Sharif és Anthony Quinn. A film 1962-ben került a mozikba, és óriási siker lett. Hetvenmillió dolláros bevételt (ami akkoriban roppant nagy összegnek számított) és hét Oscar-díjat hozott a Columbia Pictures számára. A film gyakorlatilag örökre halhatatlanná tette Thomas Edward Lawrence-t, akit a nagyközönség innentől kezdve csak úgy ismer, mint Arábiai Lawrence. ■

Bár a történet részletei nem ismertek pontosan, sokan úgy tartják, hogy Lawrence, ha nem is közvetlenül, de közvetve mindenképpen részese volt a vérengzéseknek.